

Eloy M. Cebrián: Chladné októbrové slnko (kapitoly 1 – 3)

Adriána Koželová, Filozofická fakulta PU, kozelova@unipo.sk

1

Každý ma neúnavne presviedčal, že babička Mária zomrela. Ale len ja som vedela, že to nebola pravda. Babička bola totiž stále na svojom obvyklom mieste. Sedela v kresle pri okne, háčkovka jej rýchlo tancovala medzi prstami a kľbko priadze sa odmotávalo v lone. Vraveli mi, že nie, že to boli len moje predstavy a že babička odišla na zápal pľúc, keď som bola ešte maličká. Spomenula som si na jednu treskúcu zimu, čo navešala na odkvapy dlhočizné cencúle ako priesvitné prsty, na ulice pokryté inovaťou a na zmrznuté vrabce.

Spomenula som si aj, že tej zimy sa stalo niečo veľmi smutné. Raz, keď ma priviedli zo školy, našla som izby plné ľudí odetých v čiernom. Bez prestania nariekali a zarmútene popíjali anízovku. Z babičkinej izby bolo počuť mrmlanie ženských hlasov, ktoré občas prerušil dusivý vzlyk. To moja mama plakala. Teta sa zatiaľ predmodlievala ruženec. Nenadarmo sa volala Ružena. Chcela som vojsť, ale dovnútra ma nepustili. Mrmlavé modlenie a rozhovory trvali celú noc. Nasledujúci deň ma obliekli do sviatočných šiat a odviekli ma do farnosti svätého Jána na omšu, hoci nebola nedľa ani prikázaný sviatok. Potom sme všetci vytvorili smútočný sprievod za čiernym vozom, ktorý ťahali dva kone a postupne sme prechádzali mnohými ulicami až na cintorín. Pripadalo mi to zábavné a cítila som sa ako vo veľkonočnej procesii, ktorej sa ženy nesmeli zúčastniť. A už vôbec nie dievčatá. Zdalo sa, že okrem mňa si to neužíva nikto. Kráčala som s otcom za ruku. Občas som naňho pozrela a on, ktorý sa vždy smial, bol taký smutný, až som mala strach. Mama s tetou kráčali popod ruky, obe s čiernou sviecou a zožmolenou vreckovkou pod nosom.

Bola taká zima, že mi z úst vychádzal biely obláčik. Pamätám si, že som si cestu krátila tým, že fajčím ako otec. Občas som pozrela dolu a pozorovala si topánky námorníckej modrej farby so zlatými špičkami a veľmi sa mi páčili. Ale trochu ma aj tlačili. Keď sme sa vrátili po dlhej ceste domov, nohy som mala opuchnuté a ubolené. Po chvíli ma otec zobral k sebe do pracovne a posadil ma do jedného z kresiel ako návštevu. Veľmi vážnym tónom sa mi prihovril:

- Marieta, dobre ma počúvaj. Babička odišla a viac sa nevráti. Ale z neba ťa bude naďalej ochraňovať. –

V tom momente som pochopila, že babička umrela. Vybehla som z pracovne. Zadúšal ma plač a vzlyky. Otec na mňa volal, ale rozhodla som sa nájsť si miestčko, kde by som sa mohla v pokoji vyplakať. Napadlo mi ukryť sa v babičkinej izbe. Strávili sme tam spolu toľko času. Prizerala som sa ako babička háčkuje a popri tom mi rozprávala príbehy z detstva a zo života na dedine. Prebehla som ľadovou chodbou až na koniec domu a otvorila som dvere do spálne. Bola tam. Sedela pri okne s háčkovaním v lone.

- Ale babička, - spomínam si ako som sa k nej blížila a vôbec som pritom nepocítovala úžas, - veď vy ste zomreli! –

S úsmevom sa na mňa zahľadela. Slnko jej prežiarilo pramene vlasov, až sa zdalo, že blčia ako biele plamene.

- Vidíš. Ľudia tárajú piate cez deviate.

Vtedy som si uvedomila, že je v izbe teplučko, hoci tam nie je krb ani kachle. Cez okno izby dovnútra žiaril snečný azúrový deň a vôbec sa nepodobal na sychravé zimné popoludnie, ktoré panovalo vonku na ulici.

- Môžem všetkým povedať, že ste tu stále s nami? – spýtala som sa.

Pokrčila plecami. - Neuveria ti.

A mala pravdu. Vždy, keď som rodičom alebo tete a strýkovi povedala, že sa zmýlili a že babička Mária stále žije a háčkuje vo svojej izbe, divne sa na mňa pozerali.

Plakala mama, plakala teta Ružena a k tomu všetkému sa rozreval aj môj brat Gabriel, ktorý sa narodil a mohol mať asi rok a museli mu obaliť cumlík cukrom, aby sa utíšil. Preto som sa rozhodla, že o babičke viac nikomu nepoviem, ale neprestala som ju deň čo deň navštevovať v izbe a počúvala som príbehy akoby sa vôbec nič nestalo. Jej izba bola vždy prežiaraná slnkom a prehriata teplom ako uprostred jari. To všetko sa mi vtedy zdalo celkom normálne, aj keď som samozrejme bola maličká a malé deti nič neudivuje, pretože svet je pre nich úplne nový, takže zázrak či najobyčajnejšia vec je pre nich to isté.

Stalo sa to pred vojnou. A teraz, keď sa nad tým zamyslím, zázračnejšie mi pripadá skôr to, že nejaké pred vojnou vôbec existovalo. Akoby všetko, čo sa dovtedy udialo, zostalo zaniknuté v čase a zabudnuté. No nebolo to tak. Pretože aj ja sama si spomínam na mnohé udalosti, čo sa stali ešte pred rokmi plnými hrôzy, a to už nemám dobrú pamäť. Občas je všetko zahalené tmou a pletie sa mi.

2

Živo si spomínam na deň, kedy mi v sanatóriu strýka Artura vybrali krčné mandle. Izba bola obložená bielymi kachličkami, bolo tam veľa diplomov a jedna sklenená skriňa plná ligotavých a hrôzostrašných predmetov. Spomínam si na kreslo, do ktorého ma posadili, bolo to ako u holiča, a na pocit kovovej pinzety v hrdle a chuť krvi, ktorá mi naplnila ústa. Bola som ešte malá, ale bežala som tak rýchlo, že ma rodičia dobehli až pred bránou nášho domu. Tam som začala kričať: „Zabili ma, zabili ma!“ – a vtedy ma obkolesila skupinka ľudí z okolia a zdá sa mi, že potom prišiel aj strážnik, pretože si pamätám otca ako všetko veľmi nervózne vysvetľoval a mamu ako opakuje, že je to škandál a kiežby sa pod zem prepadla. Koľko som vtedy mohla mať rokov? Asi tak sedem. Áno, mala som sedem rokov, pretože udalosť sa stala v zime a ešte toho istého roku na začiatku jari bola vyhlásená Republika.

Vyhlásenie Republiky vo mne zrejme zanechalo tie isté dojmy ako operácia mandlí, pretože si všetko pamätám tak dobre, ako by sa to stalo včera. Stalo sa to v jedno utorkové ráno, keď som bola v škole. So sestrou Etelvinou sme práve mali hodinu čítania *Manuskriptov*, čo bola ručne písaná kniha takým ozdobným písmom, až sme si mysleli, že ho vymysleli kvôli nám, aby nás umučili. Ja som postojacky čítala niečo ako „Otec, otec! – vykrikol natešený Serafín“, keď sa v tej chvíli otvorili dvere a dnu vstúpila sestra Carmen, mníška, ktorá nás učila ručné práce a hudbu. Prišla ako bez dychu, akoby vybehla po schodoch, len aby nám oznámila, že nastal prevrat.

- Panenka Mária najčistejšia, matka! Prišla som ihneď odvieť dievčatá do kaplnky. Nariadila to matka predstavená.

- Ale, čo sa deje, matka?

- Kráľ! – povedala sestra Carmen a rozhadzovala rukami -. Zvrhli ho!

Vravia, že v hlavnom meste podpaľujú kostoly a všetkých služobníkov a služobníčky Pána odvádzajú do... do...

Ale sestru Carmen hlas neposlúchal a už len bez prestania otvárala a zatvárala ústa ako ryby, keď vyskočia z akvária.

My dievčatá sme zatiaľ zabudli na Manuskript a stáli sme, potom sme vyskakovali a pišťali, viac od vzrušenia z tej noviny, než zo strachu, čo by sa mohlo stať. O kráľovi som skoro nič nevedela, len to, že sa volá Alfonso a že je to pán s fúzikmi, čo sa rád oblieka do uniformy, keď má vyjsť na titulnej strane denníka Abc. Otec sa o ňom vyjadroval vždy zle, preto som nerozumela, nakoľko je dôležité, že pána s fúzikmi zvrhli, pretože podľa môjho otca aj tak nebol nanič. Podpaľovanie kostolov ma rovnako ako sestru Etelvinu znepokojilo viac. Tá náhle zbledla a uprela na sestru Carmen vystrašený pohľad.

- Milosrdný Bože! Čo mi to tu vravíte, sestra? Zvrhli kráľa? Kto podpaľuje kostoly?
- No anarchisti, alebo červení alebo niekto z tých zloduchov, čo chcú Republiku. Čo ja viem? Dievčatá, poďte všetky so mnou, matka predstavená tak káže.

Tak sme odišli za sestru Carmen, šťastnejšie než blechy, pretože odpadlo vyučovanie, hoci aj trochu vystrašené, aby tí hrozni ľudia, ktorí si želali Republiku, neprišli podpáliť náš kostol aj s nami.

Keď sme tam prišli, nebola voľná už ani jedna lavica, pretože tam mali byť všetky dievčatá zo školy. Boli tam dokonca aj dievčatá, čo študovali bezplatne, ktoré sme takmer nikdy nevidali, pretože sestry im nedovolili opustiť ich krídlo školy. Nemali na sebe ani len rovnakú čiernu uniformu s elegantným čipkovaným golierikom. Nosili ho len tie, čo platili školné. Neplatičky mali taký škaredý pružkový podbradník. Pozerali na nás pri vstupe a vyplazovali nám jazyk a pamätám si, že sme sa ich dosť báli, pretože o neplatičkách kolovali všakovaké historky. Matka predstavená sa po celý ten čas bez prestania modlila Zdravasy, prosila za kráľa, za všetkých kňazov a mníšky z hlavného mesta, ktorým urobili niečo také strašné, že sa to nedalo ani len vypovedať. Teraz sme už naozaj boli všetky vystrašené a niektoré z najmenších plakali a vraveli, že chcú ísť domov.

Keď nadišla hodina odchodu, veľmi opatrne nás vyviedli na ulicu, to zo strachu, aby sme sa nestretli so zlými mužmi, ktorí si želali Republiku. Ale nezbadala som nič zvláštne. V ten deň ma náhodou prišiel vybrať zo školy otec, hoci skoro vždy pre mňa chodievala mama alebo dievčina. Aký len bol spokojný. Vyzeral dokonca mladšie. Pamätám si, že si ma vyšvihol na ruky tak poľahky ako nejakého škriatka a dal mi takú obrovskú pusú, že mi v ušiach ešte hodnú chvíľu pískalo. Cestou domov potom rezko vykračoval a do kroku si poklepal paličkou a na každom kroku sa zastavoval a zdvíhal klobúk na pozdrav nejakému známemu. Počas cesty som si všimla veci, ktoré neboli bežné, napríklad, že v meste bol oveľa väčší ruch ako zvyčajne, že bary boli plné, že ľudia vytvárali skupinky, živo diskutovali a vyzerali nervózne. Stretli sme sa so skupinou hudobníkov, ktorí hrali veselý pochod a otec mi vysvetlil, že skladba sa volá Marseilléza a že je hymnou Francúzska i slobody zároveň. Jazdilo veľa áut, nikdy predtým som ich toľko nevidela a väčšina trúbila. Tí, ktorí boli vnútri, vystrkovali cez okienka polovicu tela, aby mohli mávať a vykrikovať, nech žije Republika. Ďalším plápolala vlajka, ale iná než obyčajne. Bola to trikolóra s jedným fialovým pásom naspodku. Niektorí vyrevovali pieseň so slovami, že zbijú kňazov a mníšky a neviem aké ďalšie hrôzostrašné veci. Keď som ich počula, veľmi som sa hnevala, pretože sestry dominikánky z našej školy som mala rada a nechcela som, aby sa im stalo niečo zlé.

Keď sme prišli domov, mama nebola spokojná, ale veľmi ustarostená kvôli celému tomu cirkusu a zdalo sa mi, že plakala. Pri jedle nik nerozprával, ale otec otvoril fľašu vína, ktoré si uchovával na špeciálnu príležitosť a postojacky predniesol prípitok. A to všetko kvôli Republike.

Nemôžem povedať, že by bola Republika nejako významne zmenila náš život. Aj keď otec odvtedy určite začal dostávať viac návštev než predtým. Prichádzali k nám dobre oblečení páni, ktorých som predtým nikdy nevidela a zatvárali sa do pracovne, kde diskutovali a fajčili cigary. Týchto stretnutí sa zúčastňoval aj strýko David, starší otcov brat a spoločník. Aj strýko Arturo, lekár, čo mi operoval mandle, ktorý nebol otcov brat, ale bratranec, aj keď tí, čo ich nepoznali, ich vždy považovali za bratov, pretože sa celkom podobali. Zo strýka Artura sa zrazu stal významný človek. Jazdil po okolí vo veľkom aute so šoférom a sprievodom a vysvetľovali ľuďom, čo je Republika, čo znamená voliť a koho mali voliť a pošuškávalo sa, že ho majú menovať za krajského predsedu. Keďže otcova pracovňa sa zmenila na miesto stretnutí a kvôli Republike bol stále viac ustarostený a nervózny, na mňa mu zostávalo čoraz menej chvíľ.

Ja som veľa času zvykla tráviť v babičkinej izbe a pozorovať ju ako háčkuje a niekedy som sa jej spýtala, čo na toto všetko hovorí. Ale takmer nikdy mi neodpovedala. Nechala na chvíľu háčkovku na pokoji a veľmi smutne sa na mňa dívala. Potom zavzdychala a háčkovala ďalej. Hoci raz mi predsa len odpovedala. Povedala niečo v tom zmysle, že ju veľmi trápi, že sa jej syn mieša do politiky, pretože sa majú stať zlé veci, a že ak do toho otec neprestane pchať nos, všetci si odnesieme následky. Pamätám si, že jej hlas bol taký vzdialený, akoby rozprávala z opačného konca dlhej a tmavej chodby.

Napokon vysvitlo, že všetko ohľadne zhorených kostolov a útokov na kňazov a mníšky, nebola pravda. Jeden z otcových bratov, strýko Eliecer, bol totiž duchovným. Bol farárom v Cartagene. Spomínam si, ako nás strýko prišiel navštíviť v lete toho roku, keď bola nastolená Republika a ja som sa bála, že k nám príde bez zubov alebo s monoklom. Ale keď sa zjavil celkom bezstarostný, upokojila som sa. Ani sestram dominikánkam z našej školy sa zrejme nič nestalo, pretože vyučovanie prebiehalo ako zvyčajne a o červených ani o anarchistoch sa viac nehovorilo. „Takže vyhorené kostoly sú klamstvo?“ – odvážila som sa jedného dňa spýtať otca. Vážne sa na mňa pozrel a odvetil, že dievčatká by sa o tieto veci nemali starať, z čoho som usúdila, že niečo pravdy na celej veci bude. No zverstvávajú sa udiali na iných miestach, pretože my sme celý rok chodili na omšu do farnosti svätého Jána a nič zvláštne sme si nevšimli. Nasledujúci rok som išla na prvé sväté prijímanie a pamätám si, že kostol bol nádherný a rozvoniavali v ňom kvety a kadidlo.

Čo však vtedy skutočne horelo, bol spoločný obchod môjho otca a strýkov. Mali sklad galantérie. Veľmi pekné miesto priamo v centre, plné škatúl s gombíkmi, stuhami, ihlicami a cievkami nití. Veľmi rada som tam chodievala a motala sa medzi vzorkami a obdivovala som, že existuje toľko rôznych typov gombíkov, toľké množstvo foriem, farieb a veľkostí. Občas som sa zabávala predstavami, ktorý typ by sa komu hodil: „Tento poputuje na šaty mladej peknej slečny“, „Tento na vestu veľmi tučného zlého pána, čo fajčí fajku“, „Tento vojakovi na uniformu“. Inokedy som z nití skladala dúhu či vlajky alebo som sa hrala, že ihlice sú sviece a ja som nevesta, ktorá ide znova na prvé sväté prijímanie. Pri sklade bol rozľahlý dvor, kam prichádzali vozy s tovarom a ja som s obľubou pozorovala muly a počúvala rozhovory kočišov, kým skladali tovar, hoci otec sa zlostil, keď ma tam našiel, pretože tí muži nadávali a strašne hrešili a otec hovoril, že také veci by dievča ako ja nemalo počúvať. Sklad mal na starosti strýko David, najstarší z bratov. Otec bol druhý v poradí a staral sa o účtovníctvo. A najmladší strýko Amador vozil vzorky do obchodov, cestoval po okolí. Spreádzal ho strýko Antonio, nebol to však otcov, ale mamin brat. (Viem, že toto všetko je úplne bludisko, ale nie som schopná spomínať si na tie časy inak ako v obklopení strýkov, tiet, bratrancov, sesterníc a rodiny. Také boli oné časy.)

Stalo sa to jednej letnej noci, veľmi neskoro, keď sme už všetci boli v posteli. Prišli nám oznámiť, že sklad horí. Všetci sme veľmi vyľakaní vstali. S bratom Gabrielom sme sa držali za ruky a dívali sa, ako otec urýchlene odchádza, cestou dolu schodmi si zapína košeľu a klobúk necháva doma. Brat Paco, ktorý už bol na svete, no bol ešte veľmi maličký, plakal mame na rukách. Aj mama plakala a napokon sme rozplakali všetci.

Kým sa otec nevrátil, nemohla som oka zažmúriť. Už sa rozvidnelo a mama nakázala dievčine, aby pripravila kávu. „Je po všetkom“ – začula som nariekať otca hlasom, ktorý neznel ako jeho. A nepreháňal, pretože na ďalší deň išli s mamou pozrieť, čo zo skladu zostalo a nebolo tam nič, len štyri obhorené steny a samá sutina. Prišlo mi to tak ľúto, že som pred všetkými sľúbila, že vinníka zabijem nožom a žiadala som, aby mi povedali, kto to urobil. Ale mama odvetila, že žiadneho vinníka niet, že to bola nehoda a aby som láskavo nerozprávala hlúposti.

Po požiari v sklade sa spoločnosť môjho otca a jeho bratov rozpadla a každý z nich si začal zariaďovať svoj život na vlastnú päsť, no takmer všetci sa orientovali na obchodovanie. Otec sa zaoberal viacerými vecami. Nosieval vzorkovnice s ponožkami, drogistický tovar, lieky a materiál pre zubárov (spomínam si, že sme doma videli čierne puzdrá plné zubných protéz, na ktorých sme sa s bratmi veselo smiali, ale aj sa nám trochu hnusili). Okrem toho sa stal aj poisťovacím agentom. Predával poisťky proti požiaru a nehodám, hoci s tými druhými čoskoro prestal, pretože otec prijímal poistencov u nás doma a to sa zanedlho stalo problémom. Mnoho ráz, keď sme sa vrátili zo školy domov, stretávali sme čudných ľudí, ktorí čakali na otca v predsieni. Jeden mal oko prelepené páskou, ďalší mal ruku v gypse alebo mal hlavu obviazanú obvazmi ako fakír z cirkusu. Všetci zaútočili na náš dom a rýchle chceli peniaze, čo veľmi hnevalo mamu, pretože nebola zvyknutá znášať neslušné spôsoby vo vlastnom dome, takže napokon otca presvedčila, aby s tým prestal.

Vždy, keď si pomyslím na otca, pamätám si ho zavaleného prácou medzi horou papierov a účtovných kníh v pracovni alebo ako zabaľuje do kufrov vzorkovnice a nemá čas zastaviť sa doma ani napoludnie, len na dve sústa zhltnie jedlo a už znova beží na ulicu a zariaďuje tisíc ďalších vecí, čo mal ešte v pláne. Boli to ťažké dni a len sotva mu zostal čas na mňa a na bratov. Ale o všetkých nás sa postaral. Taký bol môj otec.

Bibliografia

Cebrián, Eloy Miguel: *Bajo la fría luz de octubre*. Madrid: Alfaguara 2003. Dostupné na: http://librus0.ilive.ro/eloy_cebrin_bajo_la_fra_luz_de_octubre_4558.html